

СПЛАВАРЕЊЕ РЕКОМ ТАРОМ

Увод

Река Тара представља један од највећих природних бисера у Европи. Џорџ Г. Бајрон је обилазивши ове крајеве изјавио чувену реченицу: „Када је Бог делио бисере по земљи овде је просуо пуну шаку“. Свакако да је највећи и најблиставији бисер кањон реке Таре, који са својом дужином од 1.300 m представља најдубљи кањон Европе и други по величини у Свету (иза Гранд кањона на реци Колорадо). Лепота и значај кањона и реке Таре нису прошли незапажено ни код домаћег становништва и политичара те је седамдесетих година прошлог века река Тара била неколико пута тема седница Скупштине Црне Горе а све у циљу заштите и заустављања даље експлоатације природних ресурса, тада назване „сузе Европе“. Бистра и питка вода, импозантан кањон, прелепи и живописни пејзажи, делови недирнуте природе, разноврстан биљни и животињски свет, многобројни извори, пећине и др., били су довољан предуслов и јак аргумент да се учине сви напори да се река и кањон заштите. Заједничка иницијатива и напори дају резултате и 1975. године црногорска влада тражи помоћ од UNESCO-а да се обезбеди заштита кањона Таре. У овиру UNESCO-вог програма „Човек и биосфера“ (МАВ) 17. јануара 1977. године Тара је уврштена у Светску листу резервата биосфере, а од 1980. године Тара се као саставни део Националног парка „Дурмитор“ налази на списку Светске природне и културне баштине.

Оваквим заштићеним статусом Тара постаје изузетан природни потенцијал пре свега за туристичку валоризацију и креирање ретке и специфичне туристичке понуде, која је у том моменту била и ретка и у европским размерама а то је сплаварење. Отежавајућа околност приликом креирања и примене туристичке понуде огледала се у великој неприступачности већег дела кањона, тако да се прво организовано сплаварење појављује тек 1970. године у организацији Туристичке агенције „Унистурист“ из Фоче и те прве године је на три дрвене сплутине Тару посетило 27 домаћих туриста, док се први страни туристи појављују већ 1972. године.

Претече и појава сплаварења на реци Тари

Деценијама се низ Тару спуштала грађа, посечена на околним, шумом обраслим планинама јер богате шуме покривају 38% површине слива Таре, посебно у њеном горњем току. Њу су низ Тару до пилана у Фочи, Вишеграду и Зворнику спуштали људи који су се звали трифтари, а цео процес транспорта грађе реком се називао трифт. Овакав вид превоза дрвене грађе започела је Аустроугарска крајем 19. века да би се наставио и у 20. све до средине шездесетих година. Једним трифтом Таром се, уз помоћ стотињак трифтара, који су били вични овом тешком и опасном послу, спуштало и до 10 хиљ. m³ најквалитетнијег техничког дрвета. Био је то тежак и опасан посао који је трајао месецима да би се са новом грађом све понављало. Многи трифтари су страдали од трупаца, лагера, на буковима, непредвидивим коловратима и несагледивим вировима, па је доста топонима по њима и добило име: Буљков камен, Слобов камен, Вревин камен, Мацанов гроб, Лазин камен, Таранина пошта и други.

Прва идеја о повезивању више балвана и коришћење за превоз водом потиче од трифтара. Они су повезивали од 2 до 5 балвана којима су се уз помоћ импровизованог весла кретали водом, обично до кризних места на којим је постојала највећа могућност застоја и заглављивања балвана. Тако спојени балвани називали су се сплутина и она постаје основ сплаварења крајем 20. века. Након престанка трифта (крајем шездесетих година 20 века), долази се на идеју да се тадашње спутине прошире и адаптирају за превоз туриста и сплутина добија нови изглед. Састојала се од 10 до 12 смрчевих балвана дужине око 12 m који се повезују (окивају) жилавим гранама и металном ужади, на средини се прави кревет (четвороугао) димензија 2x2 m, висине око 45 cm предвиђен за седење учесника у сплаварењу а унутар кревета смешта се пртљаг који се најлонима заштићује од квашења. Централни балвани (2-3) су продужени на предњој и задњој страни, и на њиховим крајевима налазе *бабе*, држачи за думенове помоћу којих се управља сплутином. Сплутином управљају два сплавара, један на предњем думену - предњак и један на задњем думену - задњак. Конструкција сплутине омогућава спуштање низводно и помоћу думенова маневрисање на лево и на десно како би се избегле стене и сплаварење било безбедно, тако да је улога предњака да усмерава предњи крај сплутине најбезбеднијим путем а задњак даје подршку и извлачи задњи крај на жељени правац. Посао предњака је одговорнији, и по правилу предњак је био искуснији

сплавар, који одлично познаје терен и издаје команде задњаку, који је такође морао да буде вичан овом послу и са одређеним искуством. Команде које је издавао предњак су углавном биле „Босни“ – односно лево и „Црној Гори“ – што је значило десно. Уколико би дошло до грешака сплавара оне су биле веома опасне, обзиром да се сплутина приликом удара или насукивања на стену у води раскива тј. попуштају везе међу балванима и долази до разилажења балвана. Срећом овакве ситуације су се дешавале веома ретко и због чињенице да су први сплавари били искусни трифтери који су одлично познавали кањон, ток и сваки брзак Таре.

Сплаварење сплутином почело је седамдесетих година 20. века, пар година након престанка трифта. Било је веома популарно и сплутине су држале примат све до деведесетих година када се на Тари почиње са организовањем сплаварења гуменим чамцима специјализованим за дивље воде. Гумени чамци који испуњавају све норме као што су сигурност, комфор, дизајн и наравно квалитет су израђени од специјалног вишеслојног платнено гуменог материјала са изузетно великом стопом отпорности на ударе, трење и бушење. Дужина једног таквог чамца је 5,2 m а ширина 1,5 m и састоји се од 4 до 6 бочних комора, 2 попречне коморе и дна које се дува и представља комору за себе. На дну чамца са унутрашње стране се налазе испреплетани конопци који служе за качење ногу учесника, који седе на бочним коморама, и приликом трзаја и скакања чамца у брзацима пружају сигурност од испадања из чамца. Капацитет оваквог чамца је од 10 до 12 особа у зависности од водостаја. Чамцем помоћу весла управља скипер који седи на крају чамца а помажу му учесници веслањем и то углавном по троје са сваке стране (некад је и више учесника весла) који слушају његову команду када и којим интезитетом да веслају. Уколико дође до умора учесници се међусобно мењају. Скипер мора бити искусан, мора добро да познаје кањон, ток и сваки брзак како би безбедност била на завидном нивоу, а учесници му својим веслањем омогућавају да се чамац креће брже од матице и тако лакше изврши маневре и избегавање опасних стена и пловидбу најатрактивнијом путањом.

С обзиром на све масовнију посету сплаварењу као и све већем броју агенција које се баве сплаварењем, велика пажња се посвећује сигурности и опремљености учесника у сплаварењу. У последњих 4-5 година као основну опрему сваки учесник добија патике за воду (од неопрена), неопренско одело дугачко или кратко (дебљине 2,5 – 3 mm), појас за спасавање, кацигу, и у случају кише кабаницу или комплет

горњи и доњи део комплета за кишу. Оваква опрема, уз квалитетан чамац и искусног скипера, гарантује већу сигурност и квалитетнији провод сваком учеснику у сплаварењу.

Први писани подаци о сплаварењу налазе се у ШИК „Велимир Јакић“ на Жабљаку и говоре да је прво сплаварење организовано 1970. године. Те исте године Таром су спуштене 3 дрвене сплутине са укупно 27 домаћих туриста да би први стрни туристи посетили Тару 1972. године и то од укупно 76 туриста 34 су били странци. Две године прве деценије говоре о квалитету сплаварења и заинтересованости странаца за исто тако да већ 1976. године од укупно 290 туриста 158 чине странци, а 1980. од 265 туриста 152 су страни.

Већ и први подаци о развоју сплаварења били су добра основа за популаризацију ове куриозитетне туристичке понуде Црне Горе. Крај осамдесетих и почетак деведесетих година прошлог века доносе један нови облик сплаварења а то је појава гумених чамаца специјализованих за брзе воде, који су практичнији за употребу и транспорт а и туристима омогућују активно учествовање у рафтингу. Њихову пуну експанзију прекида рат у бившој СФРЈ и након успостављања мира сплаварење опет почиње да постаје популарно.

Након завршетка рата, сплаварење се углавном изводи гуменим чамцима, а тај податак подстиче произвођаче да направе што бољи и поузданији чамац специјализован за дивље воде. Број агенција које се баве рафтингом нагло се повећава да би првих година овог века достигао бројку око 30-ак што регистрованих, што нерегистрованих као и оних из Црне Горе односно из Републике Српске. Поред броја агенција долази и до наглог пораста броја кампова и ресторанских објеката којих је из сезоне у сезону све више.

Материјална база

Смештајни капацитети у кањону и ван кањона реке Таре доживљавају своју експанзију истовремено са сплаварењем, јер популаризација сплаварења и појава све већег броја туриста доводи до потребе за квалитетнијим смештајним капацитетима. Поред реновирања старих смештајних објеката, као и подизања нових на местима где су се некад налазили познати смештајни објекти, долази и до изградње нових капацитета. Смештајне капацитете у сливу реке Таре можемо поделити у две групе и то на: смештајни капацитети у кањону реке Таре и смештајни капацитети ван кањона реке Таре.

Првој групи смештајних капацитета припадају кампови на обалама Таре који се разликују по врсти смештајних капацитета, који могу бити: мотел, бунгалови и шатори. Једини камп са мотелом у планинском амбијенту је камп Радован Лука, који се налази 40-ак километара низводно од сплaviшта (почетне тачке сплаварења), у власништву је НП „Дурмитор“ и располаже са око 65 лежајева у двокреветним, трокреветним и вишекреветним собама. Бунгаловима су опремењени кампови на Брштановици, 20 km узводно од Шћепан Поља места где се састављају Тара и Пива и настаје Дрина. Камп „Енцијан” се налази на десној обали Таре и располаже са пет трокреветних бунгалова, око 7 km низводно на левој обали налази се камп „Граб“ са пет бунгалова на спрат укупног капацитета око 45 лежаја, затим кампови „Саставци“ десетак бунгалова двокреветних, трокреветних и четворокреветних укупног капацитета око 60 лежаја и „Таратоур“ који располаже са пет четворособних бунгалова укупног капацитета 50 лежаја и два ексклузивна апартмана капацитета 10 лежаја, који се налазе на Шћепан Пољу. Камп „Модра река“ на Шћепан Пољу има пет бунгалова капацитета 60 лежаја. Шатори, који су се пре десетак година користили као основна средства за смештај гостију, данас углавном служе као помоћна средства за смештај тј. за допуну, а још их користе и заљубљеници спавања под шаторима.

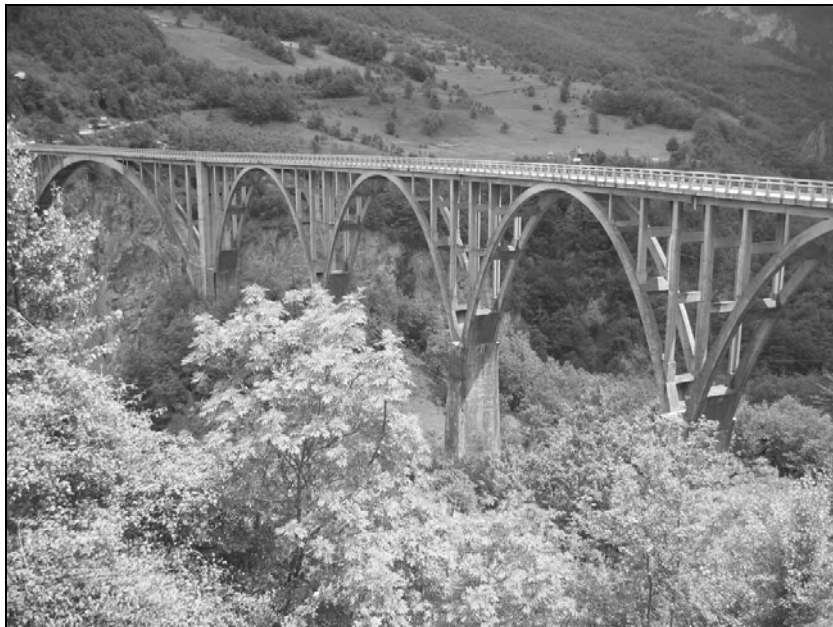
Другу групу смештајних капацитета чине насељена места у близини кањона. Најзначајније је Жабљак који располаже са преко десетак хотела, вила и пансиона укупног капацитета преко 1000 лежајева различите категорије. Још су значајни хотел „Мојковац” у истоименом граду и хотел „Пива” у Плужинама. У последњих неколико година изграђено је неколико етно села у Црквичком Пољу, Заграђу и Рудиницама.

Организација сплаварења

Од своје укупне дужине 150,5 km, Тара је пловна за чамце и сплавове 96 km и то од Шљиванског (други назив је Други логор) до ушћа са Пивом код Шћепан Поља. Конфигурација терена и локација кампова у кањону Таре условили су поделу пловног дела Таре за потребе сплаварења на три дела. Први део би био од Шљиванског до Радован луке (подножје Дурмитора, 5 km од села Тепца), други од Радован луке до Брштановце и трећи од Брштановице до Шћепан Поља. Разлика у надморској висини између Шљиванског и Шћепан поља је

око 150 m, а до кањона Сушице, око 15 km низводно од Радован луке, Тара је саставни део НП „Дурмитор“, а Сушица је граница између Црне Горе и Босне и Херцеговине.

Први део је дужине 40 km и преплови се за 5-6 сати. Пад воде је веома мали, брзаци су слаби, али је пејзажна вредност можда и највећа у целом кањону. Свакако је једно од најатрактивнијих места оно на којем се пролази испод моста на Ђурђевића Тари, прецизније испод петог и највећег лука, затим река Љутица веома великог водног потенцијала дужине свега око 300 m, Манастир посвећен Светом Архагелу Михаилу на десној обали низводно од моста, Бела и Црна врела, Лазин камен је место где је Тара најужа у целом свом току ширине око 6 m, и прелепи пејзажни детаљи.

Мост на Ђурђевића Тари

Други део дужине је 38 km и преплови се за око 5 сати. Атрактиван је јер се пролази кроз најдубљи део кањона испод Обзира на левој обали, где је дубина кањона 1.300 m. Међу атрактивна места спадају и Баиловића сиге један од највећих природних бисера у кањону

Таре на десној обали. Вода која прави водопаде у сизи на обали долази из језера које се налази у пећини, а језеро се храни водом из стене. Следећи бисер су Јовичића сизи на левој обали које представљају водопаде висине око 60 m који настају након преливања воде из два - три мала језера. Веома је интересантан и стари жичани мост који није у функцији али први авантуристи и данас се усуђују да га савладају. Таквих мостова је у пловном делу кањона два и то поред овог налази се један 5 km низводно од Радован луке код села Тепца и у много бољем је стању. Пад воде на овом делу је нешто већи па се издваја пар атрактивних брзака: Тепачки бук, Сушица, Продрта усов.

Трећи део је дужине 18 km и представља најатрактивнији део за сплаварење обзиром да је пад воде на овом делу већи него на претходних 78 km. Овај део се популарније назива и Брштановица, по стартном месту и некадашњем популарном кампу, и у жаргону се каже „Ко није прошао Брштановицу не зна шта је сплаварење“. Мада је и овај део пејзажно квалитетан, највеће узбуђење наступа када се крене у савлађивање најатрактивнијих брзака на Тари а то су редом Брштановачки, Горња и Доња Перила, Борови, Таранина пошта, Врда, Ђелије, Младичка. Вјернојевића бук, и други. Овај део се преплови за око 3 сата.

Поделу на три дела донекле је условила и туристичка понуда на једнодневно, дводневно и тродневно сплаварење. Као једнодневни излет у понуди су Брштановица и половина првог дела од Шљиванског до Левера око 22 km, затим дводневни цео ток само што се други и трећи део пређу за један дан, и тродневни код којег сваки део траје по један дан. Потребно је напоменути да се за сплаварење на делу Таре који је у саставу НП „Дурмитор“ потребно издвојити око 60 евра на име улазница и таксе што утиче на крајњу цену која није баш свима приступачна. Због природних и пејзажних вредности туристи се одлучују да пре једнодневног сплаварења преноће у кампу.

Закључак

Сплаварење Таром је данас најпопуларнији једнодневни излет за туристе који летују у Црној Гори, али и суседној Хрватској. Број агенција које пружају услуге сплаварења али и посредничких је веома велики. Међутим, превелики број учесника у организацији реализације сплаварења уколико не буде контролисан и каналисан могао би да има и негативне последице по стање животне средине овог простора, што би

резултирало пребрзом „потрошњом” природних вредности, девастацијом животне средине и стварањем негативних услова за живот. Такво стање довело би до потпуне неатрактивности овог простора за туристе али и недостатак минимума за живот домицилног становништва, којег је у последње време све мање ван сезоне и потпуним нестајањем села.

Други проблем је глобална политика и недостатак електричне енергије, конкретно у региону а који би могао бити решив изградњом хидроелектране на реци Дрини узводно од Фоче. Овај пројекат би потопио 18 km Таре узводно од саставака са Пивом, односно најатрактивнији део за сплаварење. Не само то, већ би се потпио и део имања домицилног становништва и стварање још једног вештачког језера на малом простору (прво је Пивско језеро 20-ак km од Шћепан Поља) довело би до стварања потпуно вештачке средине и неприродних услова живота.

Да се даље не би бавили проблемом и послом за то изабраних и надамо се адекватно образованих и одговорних људи, само ћемо апеловати да све што има цену није скупо (ту се пре свега мисли на електричну енергију која се може обезбедити и увозом) а што се једном отуђи природи и антропогенизује никада се не може вратити, надокнадити и купити.

**Мр Милутин Мркша
Др Сава Јанићевић**